

KRÁTKÁ SDĚLENÍ

Nález okrotice červené *Cephalanthera rubra* (Orchidaceae) na Jablunkovsku (Moravskoslezské Beskydy, Česká republika)

Occurrence of Red Helleborine *Cephalanthera rubra* (Orchidaceae) in the Jablunkov surroundings (Moravskoslezské Beskydy Mts., Czech Republic)

Keywords: *Cephalanthera rubra*, floristics, Moravskoslezské Beskydy Mts., Slezské Beskydy Mts., Mosty u Jablunkova, Jablunkov, Czech Republic

Okrotice červená (*Cephalanthera rubra* (L.) L. C. Richard) je druh rostoucí od severozápadu Irska a Skandinávie až po východ Asie, jižní hranice tvoří sever Afriky, ze Středozeří zasahuje přes Malou Asii po Kavkaz a Írán. V oblasti České republiky se vyskytuje roztroušeně. Nejčastějšími biotopy jsou sušší háje, proniká však i na výslunná stanoviště. Jde o druh, jež má vyhraněné optimum v alkalické sféře (pH 7,2-8,5). V České republice zcela chybí jen na územích, jež jsou chudé na báze (PROCHÁZKA & VELÍSEK 1983).

Dne 29.VI.2008 jsme objevili v příkopu po pravé straně cesty vedoucí z Mostů u Jablunkova k turistické chatě Tetřev na Velkém Polomu, nedaleko výseku s výhledem na Malou Fatru, 1 kvetoucí exemplář této rostliny. Přesnější lokace nálezů v nadmořské výšce cca 818 m (on-line aplikace Google Earth) je 49°30'20.765"N, 18°41'57.787"E (GPS přístroj MIO A 701; www.mapy.cz). Při ověřování nálezů v následujícím roce (28.VI.2009) byly zaznamenány již 3 kvetoucí exempláře okrotice červené.

Lokalita se nachází v oblasti slezské příkrovové jednotky, ve flyšovém pásmu Západních Karpat (Beskydský bioregion). Podloží je tvořeno flyšovými sedimenty jílovcovo-pískovcového vývoje, v této oblasti se střídají především jílovce s převahou pískovců (WEISSMANNOVÁ et. al 2004; GeoINFO). Flyšovým pásmem se v tomto případě rozumí mezozoické sedimenty (převážně křídového stáří), tvořené střídáním jílovcových a pískovcových vrstev (velikost vrstev je několik cm až po metrové rozměry), přičemž mocnost může dosahovat až do hloubky kolem 1 km. Toto území je tvořeno podkladem chudším na báze.

Nález okrotice červené je vzhledem k jejímu optimum v alkalické sféře v této oblasti nečekaný. Podloží s obsahem vápenatých jílovců a vápenců, kde je vyšší předpoklad nálezů okrotice červené, se nejbližší nalézá v oblasti příhraničí České a Polské republiky – přibližně v oblasti od Přírodní rezervace Velké Doly (k.ú. Český Těšín, Kanská, Český Puncov), přes vrch Jahodná u Trince, Vružná u Vendryně a následně se vnořuje do Polska (oblast výskytu těšínských vápenců). V příhraničí se vyskytuje pouze okrotice bílá (*Cephalanthera damasonicum* (Mill.) Druce). Na polské straně se však kromě okrotice bílé nalézají i populace okrotice dlouholisté (*Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch) (vlastní průzkum). Okrotice červená byla v Polsku nalezena pouze v několika málo exemplářích (ústní sdělení amatérských botaniků provádějících průzkum v oblasti Cieszyna, Polsko), nálezy v oblasti Slezských Beskyd v ČR dosud nebyly potvrzeny. V oblasti Moravskoslezských Beskyd byly v minulosti zaznamenány výskyty v oblasti Kopřivnice, Veřovic, Rožnova pod Radhoštěm a Horní Bečvy (JATIOVÁ & ŠMITÁK 1996). Výše popsané nálezy jsou datovány do roku 1939. V současné době výskyt této rostliny v oblasti

Moravskoslezských Beskyd není doložen. Nejbližší námi ověřený výskyt této rostliny na Slovensku je oblast Súľovských skal.

Okrotice červená je jeden z mála druhů, jež je extrémně závislý na mykorrhize, tedy soužití s houbou. Zatímco u ostatních okrotic je infikováno přibližně 40 % kořenů houbou, u okrotice červené se předpokládá i více než 60% infekce kořenové soustavy, která umožňuje společné soužití. Proto okrotici červenou není možné přesadit a úspěšně pěstovat, což prokazují četné pokusy o přesazování. Domníváme se, že jako první po změně podmínek odumírá houba, následně pak celý kořenový systém. Lze proto téměř s jistotou předpokládat, že nalezená rostlina nepochází z umělého výsevu, resp. pokusu o přesazení, ale naopak jedná se o přirozený výskyt.

Nabízí se dvě vysvětlení, jak se tento čistě bazický druh může vyskytovat na půdě, která není vhodná vzhledem k jejímu pH. Záznamy o výskytech ve výše uvedené literatuře dokládají, že se podařilo nalézt okrotici červenou i na půdě s pH 5,9. V tomto případě se mohly podmínky pro klíčení velmi malých semen a následný rozvoj rostliny v průběhu času změnit, ale pro rostlinu ještě v akceptovatelném rozmezí. Od klíčení semen po květoschopnost rostliny uběhne u orchidejí produkujících obrovské množství semen (v jedné tobolce okrotice cca 6200 semínek) velmi dlouhá doba, u okrotic se udává až 10 let. K úspěšnému vyklíčení potřebují dopadnout na zem s vhodnými podmínkami – tedy vhodným pH a přítomností houby, s níž bude následně svůj životní cyklus sdílet.

Těchto podmínek se v tomto případě mohlo zcela náhodně docílit uměle. Nalezený jedinec se nachází nedaleko asfaltové komunikace, jež byla v okrajích vysypána hutným kamenivem (pozn.: umělé hutné kamenivo, které se vyrábí z vysokopecní a ocelářské strusky, základ pro tuto strusku tvoří vápenec CaCO_3). Soukromou analýzou výsledného kameniva bylo zjištěno, že obsah CaO v tomto kamenivu kolísá v rozmezí 36-38 % (nejnižší koncentrace kolem 23 % a nejvyšší 40 %). Působením dešťů se CaO v porézní hmotě kameniva mění na méně stabilní Ca(OH)_2 , který se následně vzdušným CO_2 mění opět na vápenec. Tím se změnilo pH půdy – objevila se zde bazická složka. Tento jev se pravděpodobně týká jen blízkého okolí silnic – včetně místa, v němž byla okrotice červená nalezena (v roce 2009 dva exempláře cca 1 m od cesty, třetí jedinec poblíž ve svahu cesty).

Jelikož místo nálezu leží nedaleko svahu Velkého Polomu s jižní expozicí – tedy straně přivrácené ke Slovensku, lze předpokládat anemochorní přenos extrémně lehkých semen okrotice (která našla dobré podmínky k vyklíčení) např. z oblasti Strážovských vrchů (Súľovských skal).

(GeoINFO 2004: Mapový server České geologické služby. <http://www.geology.cz>, listoklad 26-13; Googole Earth: on-line aplikace – verze 5.0.11337.1968; JATIOVÁ M. & ŠMITÁK J. 1996: Rozšíření a ochrana orchidejí na Moravě a ve Slezsku. AOPK ČR, Arca JiMfa, Třebíč; PROCHÁZKA F. & VELÍSEK V. 1983: Orchideje naší přírody. Academia, Praha; WEISSMANNOVÁ et. al 2004: Chráněná území ČR X. – Ostravsko. AOPK ČR, Praha; <http://www.mapy.cz>)

Edward CHMIEL & Anděla CHMIELOVÁ
Nádražní 843, CZ-739 91 Jablunkov, e-mail: e.chmiel@seznam.cz

Nález *Cephalanthera rubra* na Jablunkovsku (foto E. Chmiel) – ke krátkému sdělení Chmiel & Chmielová
Occurrence of *Cephalanthera rubra* (photo E. Chmiel) – to the short communication of Chmiel & Chmielová

Výskyt *Mantis religiosa* v okolí Metylovic (foto Z. Lukeš) – ke krátkému sdělení Lukeš & Solná
Occurrence of *Mantis religiosa* in Metylovice surroundings (photo Z. Lukeš) – to the short communication of Lukeš & Solná

